

Wstęp

Numer 4 kwartalnika „Dziecko Krzywdzone” w 2025 r. poświęcony jest Standardom Ochrony Małoletnich, będących zbiorem zasad, procedur i wytycznych, które pomagają tworzyć bezpieczne i przyjazne środowisko w podmiotach i instytucjach działających na rzecz dzieci. Jest to stosunkowo nowe rozwiązanie prawne w Polsce, wprowadzone mocą Ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 1304), która to wprowadziła obowiązek wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich (SOM) do Ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich. (Dz.U. z 2024 r., poz. 560, 1228).

Numer otwiera tekst autorstwa **Katarzyny Katany i Agnieszki Kwaśniewskiej-Sadkowskiej** zatytułowany *Kolejny filar systemu ochrony dzieci w Polsce. Standardy Ochrony Małoletnich – regulacje, praktyka, wyzwania, postulaty zmian*, poświęcony analizie wspomnianych wyżej nowych rozwiązań prawnych. Omówiono w nim zakres obowiązków instytucji związane z wdrożeniem SOM, trudności związane z tym procesem oraz postulaty legislacyjne, w tym zmiany zaproponowane nowelizacją z roku 2025 (na tę chwilę nie weszła ona w życie na skutek prezydenckiego weta, jednak niewykluczone, że powróci po dokonaniu w niej postulowanych korekt). Autorki szczegółowo opisują, które z obowiązujących przepisów są skuteczne, a które wymagają zmian. Podkreślają, że wszelkie zmiany dotyczące m.in. rozjaśnienia i rozszerzenia katalogu przestępstw sprawdzanych w Krajowym Rejestrze Karnym, cykliczności sprawdzania informacji o karalności czy regulujące kwestie Standardów Ochrony Małoletnich oraz danych osobowych małoletnich i osób sprawdzanych w rejestrach są potrzebne i należałoby je wprowadzić jak najszybciej. Katana i Kwaśniewska-Sadkowska zauważają, że wszelkie zwolnienia i ograniczenia sprawdzania osób dorosłych, które miałyby mieć styczność z dziećmi, bez względu na formę i miejsce tego kontaktu, nie powinny mieć miejsca. Jeśli jednak miałyby być wprowadzane, to jedynie po wnikliwej analizie ryzyka, czy w danym przypadku bezpieczeństwo dzieci nie zostanie naruszone.

Kolejne dwa teksty, które publikujemy na łamach tego numeru, omawiają wyniki badań w obszarze wdrażania standardów. Pierwszy z nich nosi tytuł *Stan wdrożenia i funkcjonowania standardów ochrony małoletnich w instytucjach prowadzących*

działalność z dziećmi w Polsce. Wyniki badania ilościowego. Jego autorami są **Justyna Szołajska, Joanna Kopycka** oraz **Szymon Wójcik**. Artykuł prezentuje wyniki pierwszych ogólnopolskich, przekrojowych badań dotyczących wdrażania Standardów Ochrony Małoletnich w instytucjach prowadzących działalność z dziećmi, które przeprowadzono na próbie 1183 placówek o różnorodnym profilu działalności (placówki edukacyjne, kulturalne, sportowe, religijne i in.). Badanie wykazało, że zdecydowana większość z tych instytucji przyjęła standardy – 97% badanych instytucji zadeklarowało posiadanie takiego dokumentu, rzadko jednak konsultowano go z rodzicami (16%) i dziećmi (8%). Ponad połowa instytucji (55%) korzystała z gotowych szablonów standardów, a tylko jedna trzecia (29%) opracowała je samodzielnie. Niemal wszystkie instytucje (99%) zadeklarowały posiadanie spisanych procedur interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka, jednak tylko 29% z nich faktycznie podejmowało interwencje w ciągu roku od wprowadzenia tego standardu. Większość placówek rzetelnie realizuje obowiązek sprawdzania niekaralności pracowników: 93% wymaga zaświadczenia z Krajowego Rejestru Karnego, a 90% sprawdza pracowników w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym. Autorzy podkreślają, że w świetle wyników badania można zaobserwować wysoką formalną zgodność dostosowań instytucji do wymogów ustawy, ale również znaczne różnice w jakości wdrożenia i praktycznym stosowaniu procedur. W opinii Szołajskiej, Kopyckiej i Wójcika kluczowym wyzwaniem pozostaje realna implementacja, podnoszenie kompetencji personelu i budowanie kultury ochrony dzieci opartej na zrozumieniu i zaangażowaniu, a nie tylko na formalnym spełnieniu obowiązku.

Drugi tekst, opracowany przez zespół tych samych autorów, nosi tytuł *Szanse i wyzwania związane z wdrażaniem Standardów Ochrony Małoletnich. Wnioski z badania jakościowego*. Zaprezentowano w nim wyniki badania jakościowego, którego celem była identyfikacja szans i wyzwań związanych z wdrażaniem standardów w różnorodnych instytucjach prowadzących działalność z udziałem dzieci. W ramach badania przeprowadzono 22 indywidualne wywiady pogłębione z osobami odpowiedzialnymi za wdrażanie standardów w instytucjach prowadzących działalność oświatową, opiekuńczo-wychowawczą, medyczną, religijną, kulturalną i sportową. Badanie wykazało, że głównymi wyzwaniami, jakie zidentyfikowały osoby odpowiedzialne za wdrażanie nowych procedur, były brak dostatecznej wiedzy na temat standardów oraz problemy z ich przystosowaniem do specyfiki działalności poszczególnych typów instytucji. Inne wątpliwości wskazywane przez badanych dotyczyły między innymi komunikacji z dziećmi za pośrednictwem narzędzi internetowych oraz kontaktu fizycznego w trakcie opieki nad małymi dziećmi.

Mówiono także o wyzwaniach administracyjnych i organizacyjnych. Jako główne korzyści z wprowadzenia obowiązku posiadania standardów rozmówcy wskazywali budowanie świadomości społecznej dotyczącej zapobiegania krzywdzenia dzieci poprzez edukację i weryfikację personelu oraz uporządkowanie procedur reagowania w przypadku podejrzenia doświadczanej przez dzieci przemocy. W opinii Szotańskiej, Kopyckiej i Wójcika kluczowym wnioskiem wynikającym z badania jest fakt wzmocnienia budowania kultury reagowania na przemoc poprzez wdrażanie nowych regulacji prawnych chroniących dzieci przed krzywdzeniem oraz stwarzanie przestrzeni do szerszego zaistnienia tego tematu w debacie publicznej oraz wśród uczniów, rodziców i pracowników placówek.

Zachęcamy także do zapoznania się z treścią artykułu autorstwa **Małgorzaty Wojciechowskiej** i **Mateusza Korzeniowskiego** zatytułowanego *Standardy Ochrony Małoletnich w ośrodkach kuratorskich jako skuteczne narzędzie ochrony dzieci przed krzywdzeniem*. Autorzy omawiają w tekście zasady funkcjonowania ośrodków kuratorskich, które z racji prowadzonej tam działalności wychowawczej, terapeutycznej, profilaktycznej i kontrolnej zaliczają się do podmiotów ujętych w art. 22b ustawy o ochronie małoletnich. W artykule zaprezentowano trudności i wyzwania rozwojowe, z jakimi mierzą się nieletni, i wyjaśniono szczególną rolę SOM w ośrodkach kuratorskich – zarówno od strony zabezpieczenia ich praw i bezpieczeństwa w kontakcie z dorosłymi opiekunami oraz innymi wychowankami, jak i zabezpieczenia osób dorosłych oraz innych wychowanków przed zachowaniami nieletnich. Z tej perspektywy wskazano najistotniejsze elementy, które powinny znaleźć się w Standardach Ochrony Małoletnich w ośrodkach kuratorskich. Jak podkreślają autorzy, specyfika SOM w ośrodkach kuratorskich stanowi doskonały przykład, dlatego procedury te muszą być zindywidualizowane i tworzone od podstaw zgodnie ze specyfiką placówek i potrzebami ich podopiecznych. Tylko w ten sposób będą faktycznie służyć ochronie małoletnich, w tym tych ze szczególnymi potrzebami wynikającymi z wyzwań rozwojowych bądź zaniedbań opiekuńczo-wychowawczych, na jakie byli narażeni w toku rozwoju i które wpłynęły zakłócająco na ich funkcjonowanie.

Kolejny tekst wyszedł spod pióra **Katarzyny Nowickiej-Pasternak**. Nosi on tytuł *Przemoc rówieśnicza a mediacje rówieśnicze – wsparcie budowania kultury dialogu w szkołach wprowadzających Standardy Ochrony Małoletnich*. Autorka przedstawia w nim zjawisko przemocy rówieśniczej w kontekście realizacji Standardów Ochrony Małoletnich w instytucjach edukacyjnych. Zwraca uwagę na skalę i formy przemocy wśród dzieci i młodzieży oraz skutki psychiczne, społeczne i edukacyjne dla ofiar, sprawców i świadków. W drugiej części artykułu Katarzyna Nowicka-Pasternak

prezentuje koncepcję mediacji rówieśniczych jako skutecznego narzędzia profilaktyki i reagowania na przemoc, wzmacniającego kompetencje społeczne uczniów oraz wspierającego kulturę szkoły opartą na bezpieczeństwie, dialogu i współodpowiedzialności. Na podstawie przykładów wdrożeń ukazuje, w jaki sposób mediacje wspierają realizację celów SOM i wzmacniają partycypację dzieci w tworzeniu środowisk wolnych od przemocy. Konkluzją artykułu jest stwierdzenie, że mediacje rówieśnicze stanowią efektywną formę wsparcia w przeciwdziałaniu przemocy rówieśniczej oraz promują rozwój kultury dialogu w szkołach

Numer zamyka tekst *Wysłuchiwanie się w głos dzieci w procesie podejmowania decyzji: wyzwanie dla systemu ochrony dzieci w Hiszpanii*, opracowany przez zespół w składzie: **M. Ángeles Balsellsa**, **Nuria Fuentes-Peláez**, **Crescencia Pastor**, będący przedrukiem artykułu pierwotnie opublikowanego w czasopiśmie „Children and Youth Services Review” 79/2017. Celem publikacji jest omówienie wyników badania opinii dzieci w związku z ich doświadczeniem odbierania od rodziców i powrotu do rodzin w ramach procesu ochrony dzieci w Hiszpanii oraz zidentyfikowanie najistotniejszych aspektów udziału dzieci zarówno w ocenie ryzyka, jak i w procesie decyzyjnym, który ma miejsce w każdym z tych momentów.

Przedstawione badanie ma charakter opisowy i opiera się na podejściu jakościowym. Jest to projekt eksploracyjny z wykorzystaniem grup dyskusyjnych i częściowo ustrukturyzowanych wywiadów z wieloma informatorami. W pogłębionych wywiadach i dyskusjach grupowych uwzględniono opinie 135 osób, z czego 30 to dzieci i młodzież, 42 – rodzice biologiczni, a 63 – specjaliści pracujący w systemie ochrony dzieci. Najważniejsze wnioski uzyskane z wyników to: informacje przekazywane dzieciom i nastolatkom są niedokładne i niepełne na wszystkich etapach procesu decyzyjnego; stopień zrozumienia powodów leżących u podstaw decyzji jest minimalny; główny powód odebrania dziecka rodzicom decyduje o sposobie uczestnictwa dziecka w podejmowaniu decyzji; udział dzieci i młodzieży w procesie powrotu do rodziny ma istotne znaczenie dla jego powodzenia i stabilności. Praktyczne implikacje obejmują potrzebę zarówno szkolenia specjalistów, jak i wprowadzenia mechanizmów zapewniających uczestnictwo dzieci w procesie tworzenia planu rozwiązania danego przypadku.

Zapraszamy do lektury!